

KLASICI SVETSKE KNJIŽEVNOSTI

1. DŽORDŽ ELIOT, *VODENICA NA FLOSI*
2. F. SKOT FICDŽERALD, *VELIKI GETSBI*
3. ANTON ČEHOV, *PRVI LJUBAVNIK*
4. HJUBERT SELBI, *POSLEDNJE SKRETANJE ZA BRUKLIN*
5. VILIJAM ŠEKSPIR, *ČETIRI TRAGEDIJE: ROMEO I JULIJA, HAMLET, MAGBET, KRALJ LIR*
6. FRANC KAFKA, *PRESUDA – SABRANE PRIPOVETKE*
7. DŽEK KERUAK, *NA PUTU*
8. VILIJAM SOMERSET MOM, *OŠTRICA BRIJAČA*
9. MARGARET MIČEL, *PROHUJALO SA VIHOROM*
10. ROBERT MUZIL, *ČOVEK BEZ OSOBINA*

ČOVEK BEZ OSOBINA

PRVA KNJIGA

ROBERT MUZIL

Preveo s nemačkog
Branimir Živojinović

■ Laguna ■

Prvi deo
NEKA VRSTA UVODA

Iz čega, na pomenu vredan način, ništa ne proističe

Nad Atlantikom je vladao barometarski minimum; kretao je na istok, ka maksimumu koji je ležao nad Rusijom, i još nije odavao sklonost da mu prepusti put skrenuvši na sever. Izoterme i izotere su činile ono što su bile dužne. Temperatura vazduha se nalazila u urednom odnosu prema srednjoj godišnjoj temperaturi najhladnijeg i najtoplijeg meseca i prema aperiodičnom mesečnom kolebanju temperature. Izlazak i zalazak Sunca i Meseca, mene Meseca, Venere i Saturnovog prstena i mnoge druge značajne pojave – sve je to odgovaralo predskazanjima u astronomskim godišnjacima. Vodena para u vazduhu je imala najveću napetost, i vlažnost vazduha je bila mala. Jednom rečenicom, koja vrlo dobro označava činjenice, iako je pomalo staromodna: bio je lep avgustovski dan godine 1913.

Automobili su iz uzanih, dubokih ulica naglo iskrsavali u plićake svetlih trgova. Tamnina pešaka je obrazovala oblačaste uzice. Gde bi snažniji potezi brzine prolazili pravo kroz njihovo razređeno hitanje, oni bi se zgušnjavali, potom rominjali brže i posle nekoliko treptaja bi opet stekli ravnomeran puls. Stotinu zvukova je bilo spleteno u šum kao od telegrafskih žica, iz kojeg je štrčao poneki šiljak, duž njega su tekle oštre ivice zuzukanja i

opet slegale, a jasni zvuci su se krnjili i razletali. Po tom šumu, makar se njegova posebnost i ne mogla opisati, čovek bi i posle dugogodišnje odsutnosti mogao zavezanih očiju prepoznati da se nalazi u Beču, sedištu i prestonici carstva.

Gradovi se, kao i ljudi, mogu poznati po njihovom hodu. Otvarajući oči, čovek bi to isto primetio po načinu na koji se talasa kretanje na ulicama, kudikamo pre nego što bi to otkrio po bilo kojoj karakterističnoj pojedinosti. Pa i ako bi on samo uobražavao da to ume, ni to ništa ne škodi. Precenjivanje pitanja gde se čovek nalazi potiče iz vremena hordi, kad su ljudi morali pamtit i mesta na kojima nalaze hranu. Važno bi bilo znati zašto se kad ugledamo neki crven nos sasvim neprecizno zadovoljavamo time da je on crven, a nikad ne pitamo kakvo je njegovo posebno crvenilo, mada bi se to pomoću talasne dužine moglo izraziti tačno do mikromilimetra; dok pri nečem toliko složenijem kao što je grad u kojem se nalazimo uvek želimo da potpuno tačno znamo koji je to poseban grad. Ovo nas odvraća od važnijih stvari.

Dakle, imenu grada ne treba pridavati neku naročitu vrednost. Kao i svi veliki gradovi, i on se sastojao od nepravilnosti, promena, proklizavanja, nadržanja koraka, sudara stvari i slučajeva, sa bezdanim tačkama tišine među njima, od putanja i neprokrčenosti, od velikog ritmičkog udaranja i večite uzajamne razdešenosti i pomenosti svih ritmova, i u celini je ličio na usključao mehur koji počiva u posudi načinjenoj od trajne građe kuća, zakona, uredaba i istorijskih predanja.

Dvoje ljudi koji su usred toga išli uz jednu široku, živu ulicu uopšte nisu, naravno, imali taj utisak. Oni su očigledno pripadali povlašćenom društvenom sloju, bili su otmeni odećom, držanjem i načinom na koji su razgovarali, na rublju su važno nosili izvezena početna slova svojih imena, a isto tako su, to jest ne pokazujući to spoljašnjem svetlu, ali u finom donjem rublju svoje svesti znali ko su i da se u jednoj prestonici i carskom sedištu nalaze na svom mestu. Pretpostavimo li da se zovu

Arnhajm i Ermelinda Tuci, ali što nije tačno, jer se gospođa Tuci u avgustu nalazila u Bad Auseu, u pratnji svog muža, a dr Arnhajm je još bio u Carigradu, nalazimo se pred zagonetkom ko su oni.

Živahni ljudi veoma često na ulici osećaju takve zagonetke. One se na znamenit način razrešavaju tako što ih zaboravljamo ako se tokom sledećih pedeset koraka ne možemo setiti gde smo to dvoje već videli. Njih dvoje su sad najednom prestali da koračaju jer su pred sobom primetili neku gužvu. Već trenutak pre toga nešto je bilo iskočilo iz reda, opažen je neki poprečan pokret; nešto se obrnulo, iskliznulo u stranu, bio je to neki težak, naglo prikočen kamion, što se sad videlo dok je stajao nasukan s jednim točkom preko ivice trotoara. Kao pčele oko otvora košnice ljudi su se za tren oka načetili oko malog prostora koji su u sredini ostavili slobodan.

Sišavši s kola vozač je stajao tu, siv kao pakpapir, i grubim pokretima objašnjavao udes. Pogledi pridošlica su se upirali k njemu, a onda oprezno tonuli ka dubini te jame, gde su pored ruba trotoara prostrli jednog čoveka koji je ležao kao mrtav. Sopstvenom nepažljivošću je nastradao, kako su svi priznavali. Ljudi bi jedan za drugim kleknuli pored njega da nešto s njim učine; otkopčavali mu kaput i opet ga zakopčavali, pokušavali da ga dignu, ili nasuprot tome, da ga opet polože; zapravo, niko time nije nameravao ništa drugo do da ispuni vreme dok sa kolima za spasavanje ne stigne stručna i ovlašćena pomoć.

I dama i njen pratilac behu prišli, pa su preko glava i povišenih leđa posmatrali čoveka koji je onde ležao. Zatim su se odmakli i stali da oklevaju. Dama je osećala u lažičici nešto neprijatno, što je sa opravdanjem mogla smatrati za sažaljenje; bilo je to neko neodlučno osećanje od kojeg se kočila. Gospodin joj je posle izvesnog ćutanja rekao: „Ovi teški kamioni, kakvi se ovde upotrebljavaju, imaju suviše dugačak kočioni put.“

Dama je od toga osetila olakšanje i zahvalila mu pažljivim pogledom. Ona je, doduše, već nekoliko puta čula taj izraz, ali

nije znala šta je kočioni put, a nije ni htela da zna; bilo joj je dovoljno što se time ovaj događaj mogao dovesti u nekakav red, pa je postao tehnički problem koji je se više nije neposredno ticao. Sad se već čulo i kako pišti sirena kola za hitnu pomoć, i brzina s kojom je došla ispunila je zadovoljstvom sve one ljude koji su čekali.

Zadivljujuće su te socijalne ustanove. Unesrećenog su digli na nosila i gurnuli ga zajedno s njima u kola. Ljudi u nekoj vrsti uniforme trudili su se oko njega, a unutrašnjost vozila, koju je pogled mogao letimice da uoči, izgledala je čisto i uredno kao kakva bolnička soba. Otišli su s gotovo opravdanim utiskom da se desilo nešto zakonito i po svim pravilima. „Prema američkim statistikama“, primetio je gospodin, „onde svake godine automobili ubiju 190.000 osoba, a 450.000 povrede.“

„Mislite li da je mrtav?“, upita njegova pratilja, a još je imala neopravdano osećanje da je doživela nešto naročito.

„Nadam se da je živ“, odvrati gospodin. „Kad su ga digli u kola, sasvim je tako izgledao.“

2

Kuća i stan Čoveka bez osobina

Ulica u kojoj se desio ovaj mali nesrećni slučaj bila je jedna od onih dugačkih, vijugavih saobraćajnih reka koje zrakasto izviru iz jezgra grada, provlače se kroz spoljašnje kvartove i uviru u predgrađa. Da je elegantni par još neko vreme išao njome, video bi nešto što bi mu se zacelo dopalo. Bila je to jedna još delimično očuvana bašta iz osamnaestog ili čak sedamnaestog veka, i kad bi čovek prolazio pored njene ograde od kovanog gvožđa, ugledao bi između drveća, na brižljivo pokošenom travnjaku, nešto kao mali zamak uskih krila, neki lovački ili ljubavnički zamčić iz minulih vremena.

Tačnije rečeno, njegovi noseći svodovi bili su iz sedamnaestog veka, park i gornji sprat imali su izgled iz osamnaestog, fasada je u devetnaestom bila obnovljena i malo pokvarena, pa je celina, dakle, delovala donekle pomereno, kao slike fotografisane jedna preko druge; ali bila je takva da je čovek obavezno zastajao i uzvikivao „Ah!“. A kad bi na toj beloj, ljupkoj, lepog zgradici bili otvoreni prozori, mogla se videti otmena tišina policia s knjigama u naučničkom stanu.

Ovaj stan i ova kuća pripadali su Čoveku bez osobina.

On je stajao iza jednog prozora, gledao kroz nežnozeleni filter baštenskog vazduha na smeđastu ulicu i već deset minuta sa satom u ruci brojao automobile, kola, tramvaje i od udaljenosti isprana lica pešaka, što je sve uskomešanom hitnjom ispunjavalo mrežu njegovog pogleda; procenjivao je brzine, uglove, žive sile masa koje su se kretale mimo i koje munjevito za sobom privlače oko, zadržavaju ga, ostavljaju, i tokom izvesnog vremena za koje ne postoji mera primoravaju pažnju da im se opire, da se otkida, da skače ka sledećem i baca se za njim; ukratko, pošto je neko vreme računao u glavi, zasmejao se i stavio sat u džep, utvrdivši da se bavio besmislicama.

Kad bi se mogli izmeriti skokovi pažnje, rad očnih mišića, oscilacije duše i svi oni naponi koje čovek mora učiniti da bi se održao uspravno u reci ulice, verovatno bi – tako je mislio i igrajući se pokušavao da izračuna ono što je nemoguće – proizašla neka veličina prema kojoj je mala snaga potrebna Atlasu da drži svet, i moglo bi se proceniti koliko ogroman učinak danas postiže već i onaj čovek koji uopšte ništa ne radi.

Jer Čovek bez osobina je u ovom trenutku bio takav čovek.

A onaj koji radi?

„Iz toga bi se mogla izvući dva zaključka“, rekao je u sebi.

Učinak mišića građanina koji mirno celog dana ide svojim putem znatno je veći od učinka atleta koji jedanput dnevno podiže ogroman teret; to je fiziološki dokazano, pa tako bez sumnje i mali svakodnevni učinci u svom društvenom zbiru i

svojom podesnošću za ovo sabiranje unose u svet mnogo više energije od herojskih dela; štaviše, herojsko postignuće izgleda upravo sićušno, kao zrnce peska koje se sa ogromnom iluzijom stavlja na planinu. Ova mu se misao svidela.

Ali se mora dodati da mu se nije dopala, recimo, stoga što je voleo građanski život; naprotiv, sviđalo mu se samo da svojim sklonostima, koje su nekada bile drugačije, pričinjava teškoće. Možda upravo malograđanin naslućuje početak jednog ogromnog novog, kolektivnog, mravolikog herojstva? To će biti nazvano racionalizovanim herojstvom i smatraće se veoma lepim. Ko to danas već može znati?! Međutim, takvih pitanja od najveće važnosti, a ostavljenih bez odgovora, bilo je u to doba na stotine. Lebdela su u vazduhu, gorela pod nogama. Vreme se kretalo. Ljudi koji u to doba još nisu živeli neće hteti da to poveruju, ali već tada se vreme kretalo brzo kao jahaća kamila; a ne tek danas. Samo se nije znalo kuda.

Nije se moglo ni tačno razlikovati šta je gore a šta dole, šta ide napred a šta natrag. „Možemo činiti što god hoćemo“, reče u sebi Čovek bez osobina sležući ramenima, „u ovom klupku sila to ni najmanje nije važno!“ Okrenuo se kao čovek naučen da se odriče, čak gotovo kao bolestan čovek, koji zazire od svakog jačeg dodira, pa kad je, koračajući kroz susednu garderobu prošao pored boksterske kruške što je onde visila, zadao joj je tako brz i žestok udarac kakav u raspoloženjima predanosti ili u stanjima slabosti nije baš uobičajen.

3

I Čovek bez osobina ima oca sa osobinama

Kad se pre nekog vremena vratio iz inostranstva, Čovek bez osobina je, zapravo samo iz obesti i zato što se grozio običnih stanova, najmio ovaj mali zamak, koji je nekad bio letnjikovac

pred gradskim kapijama, a svoju namenu je izgubio kad je veliki grad porastao preko njega, i najzad nije predstavljao ništa više do zaparloženo imanje koje je čekalo da poraste cena zemljištu i na kojem nije niko stanovao. Zakupnina je u skladu s time bila mala, ali neočekivano mnogo novca je stajalo ono drugo: da se sve opet osposobi i poveže sa zahtevima sadašnjosti; to je postala pustolovina čiji ga je ishod nagnao da se obrati ocu za pomoć, što mu nimalo nije bilo prijatno, jer je voleo svoju nezavisnost. Imao je trideset dve godine, a otac šezdeset devet.

Stari gospodin je bio užasnut. Ne zapravo zbog tog prepada, mada i zbog toga, jer se grozio nepromišljenosti; niti zbog doprinosa koji će morati da dâ, jer on je u osnovi odobravao to što mu je sin pokazao potrebu za okučenošću i sopstvenim redom. Ali prisvajanje jedne zgrade koja se, makar i u deminutivu, ne može nazvati drukčije no zamkom – vređalo je njegovo osećanje i zastrašivalo ga kao kakva pretenzija što nagoveštava nesreću.

On sam beše počeo kao domaći učitelj u kućama visokih grofova; kao student, pa nastavljaajući to i kao mlad advokatski pripravnik, a zapravo bez nevolje, jer već je i njegov otac bio imućan čovek. Ali kad je kasnije postao univerzitetski docent i profesor, osetio je da je za to nagrađen, jer brižljiva nega ovih odnosa donela je sa sobom to da se malo-pomalo uzvinuo do pravnog savetnika gotovo celokupnog feudalnog plemstva u svom zavičaju, iako mu sad zaista nije više trebalo nikakvo sporedno zanimanje.

Štaviše, te u mladosti zapodenute i u muževnom dobu učvršćene veze nisu zamrle ni dugo pošto je imanje što ga je na taj način stekao moglo već da izdrži poređenje s mirazom jedne rajnske industrijske porodice koji je rano preminula majka njegovog sina unela u brak. Iako se naučnik, došavši do počasti, povukao iz stvarnih pravnih poslova i samo još ponekad vršio neko dobro plaćeno veštačenje, ipak je još lično,

brizljivo beležio u sveske sve događaje koji su se ticali njegovih nekadašnjih dobrotvora, s velikom tačnošću to prenosio s očeva na sinove i unuke, i nisu promicali nijedno odlikovanje, nijedna svadba, nijedan rođendan ili imendan bez pisma u kojem bi on primaocu čestitao s nežnom mešavinom poštovanja i zajedničkih uspomena. Isto tako tačno su potom svaki put stizali kratki odgovori sa zahvaljivanjem dragom prijatelju i cenjenom naučniku.

Tako je njegov sin od mladih dana poznavao ovaj aristokratski talenat oholosti koja gotovo nesvesno, ali sigurno odmerava, i koja onoliko tačno koliko treba određuje meru ljubavnosti, i uvek ga je dražilo to što je taj čovek, koji je ipak spadao u duhovno plemstvo, pokazivao potčinjenost pred vlasnicima konja, njiva i tradicija. Ali ono što je njegovog oca činilo neosetljivim prema tome nije bila proračunatost; on je sasvim po prirodnom nagonu na taj način ostvario veliku karijeru, postao je ne samo profesor, član akademija i mnogih naučnih i državnih odbora, nego i vitez, nosilac viteških ordena, čak i velikih krstova, i njegovo veličanstvo ga je najzad uzdiglo u nasledno plemstvo, pošto ga je već pre toga imenovalo za člana Gornjeg doma.

Onde se odlikovani naučnik priključio slobodoumnom građanskom krilu, koje se ponekad nalazilo u suprotnosti prema plemićkom, ali karakteristično je bilo što mu nijedan od njegovih plemićkih dobrotvora to nije uzimao za zlo niti se makar i čudio tome; u njemu nikad nisu videli ništa drugo osim duh građanstva koji stremi naviše. Stari gospodin je revnosno uzimao učešća u stručnim zakonodavnim poslovima, pa čak i kad bi ga pri nekom žustrom glasanju videli na građanskoj strani – na drugoj strani se nisu ljutili zbog toga nego su pre imali osećanje da on nije bio pozvan. On u politici nije činio ništa drugo do ono što mu je već ranije bila nadležnost; da svoje nadmoćno i ponekad blago popravljiačko znanje spoji sa utiskom da se drugi uprkos tome mogu osloniti na njegovu ličnu

odanost, pa je, kako je tvrdio njegov sin, bez bitne promene dogurao od domaćeg učitelja do učitelja u Gornjem domu.

Kad je saznao o zamku, to mu se učinilo kao povreda jedne granice koju zakon ne opisuje, ali je utoliko pažljivije valja poštovati, pa je prekorevao svog sina, i ti su prekori bili još gorči od onih silnih prekora koje mu je već iznosio tokom vremena, čak su zvučali kao proročanstvo lošeg kraja koji je sad počeo. Osnovno osećanje njegovog života bilo je uvređeno. Kao kod mnogih ljudi koji su postigli nešto značajno, ono se sastojalo, daleko od sebičnosti, od duboke ljubavi prema takoreći opšte i nadlično korisnom, drugim rečima od iskrenog poštovanja prema onom na čemu čovek gradi svoju korist, ne zato što je gradi nego u skladu i istovremeno s time, kao i iz opštih razloga.

To je od velike važnosti; već i plemenit pas traži mesto pod trpezarijskim stolom, ne osvrćući se na udarce noge, i to ne, recimo, usled pseće niskosti nego usled privrženosti i vernosti, a pogotovo ljudi koji hladno proračunavaju nemaju u životu ni upola toliko uspeha kao duše sastavljene kako treba, one koje su kadre da prema ljudima i prilikama što im donose korist gaje zaista duboka osećanja.

4

*Ako postoji čulo za stvarnost,
mora postojati i čulo za mogućnost*

Ako čovek hoće da lepo prođe kroz otvorena vrata, mora voditi računa o činjenici da ona imaju čvrst okvir: ovo načelo, prema kojem je stari profesor uvek živio, jednostavno je zahtev čula za stvarnost. Ali ako postoji čulo za stvarnost, a niko neće sumnjati da ono ima opravdanja za svoje postojanje, onda mora postojati i nešto što se može nazvati čulom za mogućnost.

Ko ima to čulo, taj ne kaže, na primer: Ovde se desilo ovo ili ono, desiće se, mora se desiti; nego izmišlja: Ovde bi se moglo, trebalo bi ili bi moralo da se desi; a ako mu o bilo čemu kažu da je to tako kao što je, on možda misli: No, verovatno bi moglo biti i drukčije. Tako bi se čulo za mogućnost moglo upravo definisati kao sposobnost da se zamišlja sve što bi isto tako moglo biti, a da se ono što postoji ne uzima za važnije od onog što ne postoji. Vidi se da posledice takvog stvaralačkog nastrojenja mogu biti znatne, i one nažalost neretko omogućavaju da ono čemu se ljudi dive vidimo kao pogrešno, a ono što ljudi zabranjuju kao dozvoljeno, ili pak oboje kao nevažno.

Takvi ljudi mogućnosti žive, kako se to kaže, u izvesnoj tananijoj mreži, u mreži ispredenoj od pare, uobraženja, sanjarija i konjunktiva; iz dece koja pokazuju ovu sklonost stariji je energično isteruju i pred njima nazivaju takve ljude fantastama, sanjalicama, slabićima i pametnjakovićima ili kritizerima.

Kad hoće da ih pohvale, te budale nazivaju i idealistima, ali svime ovim se očigledno obuhvata samo njihova slaba varijanta, koja ne može da shvati stvarnost ili se cmizdreći sklanja od nje, gde, dakle, odsustvo čula za stvarnost zaista predstavlja nedostatak. Ali ono što je moguće obuhvata ne samo snove osoba slabih živaca nego i još neprobuđene Božje namere. Moguć doživljaj ili moguća istina nisu jednaki sa stvarnim doživljajem i stvarnom istinom, umanjenim za vrednost stvari, nego u sebi, bar po shvatanju njihovih privrženika, imaju nešto veoma božansko, neku vatru, neki uzlet, neku graditeljsku volju i svestan utopizam, koji se ne plaši stvarnosti, ali s njom postupa kao sa zadatkom i izumom.

Najzad, Zemlja uopšte nije stara i, kako se čini, još nikad nije bila u pravom blagoslovenom stanju. Ako sad hoćemo da lagodno razlikujemo ljude s čulom za stvarnost od onih s čulom za mogućnost, potrebno je samo da pomislimo na određeni novčani iznos. Sve je, na primer, uopšte sadržano u hiljadu maraka kao mogućnost, sadržano je, bez ikakve sumnje, bilo

da ih imamo ili ne; činjenica da ih ima gospodin Ja ili gospodin Ti isto im onoliko malo pridodaje kao što bi pridodalo nekoj ruži ili nekoj ženi.

Ali budala ih krije u čarapi, kažu ljudi stvarnosti, a valjan čovek stvara nešto pomoću njih; ne može se poreći da čak i onaj koji poseduje neku ženu ponešto pridodaje ili oduzima njenoj lepoti. Stvarnost budi mogućnosti, i ništa ne bi bilo toliko naopako kao ovo poricati. Uprkos tome, u zbiru ili u proseku uvek će ostati podjednake mogućnosti, koje se ponavljaju, sve dok ne dođe neki čovek kojem neka stvarna stvar ne znači više od neke zamišljene. On je onaj koji novim mogućnostima tek daje smisao i određenje, i on ih budi.

Ali takav čovek nipošto nije nešto veoma nedvosmisleno. Pošto njegove ideje, ukoliko ne predstavljaju dokone tlapnje, nisu ništa drugo do još neodređene stvarnosti, prirodno je da i on ima čulo za stvarnost; ali to je čulo za moguću stvarnost i stiže do cilja mnogo sporije od onog čula svojstvenog većini ljudi, čula za njihove stvarne mogućnosti. On takoreći hoće šumu, a onaj drugi hoće drveće; a šuma, to je nešto što se teško može izraziti, dok drveće znači toliko i toliko kubnih metara čvrste mase određenog kvaliteta.

Ili se to možda drukčije može bolje reći, i čovek s običnim čulom za stvarnost liči na ribu koja hvata udicu a ne vidi kanap, dok čovek s onim čulom za stvarnost koje se može nazvati i čulom za mogućnost vuče kanap kroz vodu i nema pojma da li je za njega vezan mamac. Izvanrednoj ravnodušnosti prema svem živom koje zagriža mamac kod njega se suprotstavlja opasnost da se bavi potpuno zavrnutim stvarima. Nepraktičan čovek – a on ne samo što tako izgleda nego i jeste takav – ostaje nepouzdan i neproračunljiv u opštenju s ljudima. On će činiti postupke koji za njega znače nešto drugo nego drugima, ali umiruje se pred svime čim se to može sažeti u neku izvanrednu ideju. A uz to je danas još veoma udaljen od doslednosti.

Recimo, vrlo je lako moguće da mu se neki zločin, pri kojem neko drugi nastrada, učini samo kao socijalni promašaj, za koji krivicu ne snosi zločinac nego društveno uređenje. Neizvesno je, međutim, da li će mu se šamar koji sam dobije učiniti kao sramota društva ili bar onoliko bezličan kao ujed psa; on će onda verovatno najpre uzvratiti šamar, a potom doći do shvaćanja kako nije trebalo da to učini. A pogotovo ako mu oduzmu ljubavnicu, on danas još neće potpuno moći da apstrahuje od stvarnosti tog događaja i da sebe obešteti nekim iznenađujućim, novim osećanjem. Ovaj razvitak je zasad još u previranju i za pojedinačnog čoveka predstavlja koliko slabost toliko i snagu.

A pošto posedovanje osobina predstavlja izvesnu radost zbog njihove stvarnosti, to dozvoljava da uočimo kako se neko me koji ni prema sebi samome ne može da skupi nimalo čula za stvarnost najednom može desiti da sebi jednog dana izgleda kao čovek bez osobina.

5

Ulrih

Čovek bez osobina, o kojem se ovde priča, zvao se Ulrih, a Ulrih je – nije prijatno neprestano nazivati krštenim imenom nekoga koga tek tako površno poznajemo! Ali njegovo prezime će iz obzira prema njegovom ocu biti prećutano – prvi dokaz svoje naravi pružio je još na granici između dečaćkog i mladićkog doba, u jednom školskom zadatku u kojem je trebalo razviti neku patriotsku misao. Patriotizam je u Austriji bio sasvim naročit predmet. Jer nemačka deca su naučila da jednostavno preziru ratove austrijske dece, i uliveno im je u glavu da su francuska deca unuci raspusnika propalih živaca, koji na hiljade navale da beže kad prema njima krene nemački domobran s velikom bradom.

A s izmenjenim ulogama, kao i s poželjnim izmenama, isto to su učila i francuska, ruska i engleska deca, koja su takođe često bila pobednička. Deca su, pak, razmetljivci, vole da se igraju lopova i žandara i u svako doba su spremna da porodicu Ipsilon iz Velike ulice Iks, ako joj slučajno pripadaju, smatraju za najveću porodicu na svetu. Dakle, lako ih je pridobiti za patriotizam. Ali u Austriji je to bilo malčice zapetljanije. Jer Austrijanci su, doduše, u svim ratovima u svojoj istoriji takođe pobeđivali, ali posle većine ovih ratova morali su da ponešto ustupe.

To pobuđuje na razmišljanje, i Ulrih je u svom zadatku o ljubavi prema otadžbini napisao da ozbiljan prijatelj otadžbine nikad ne sme smatrati da je njegova otadžbina najbolja; čak je, prosvetljen jednom munjom koja mu se učinila naročito lepa, iako je više bio zaslepljen njenim sjajem nego što je video šta se tu zbiva, dodao ovoj sumnjivoj rečenici još jednu, naime da i Bog verovatno o svom svetu najradije govori u potencijalnom konjunktivu (*hic dixerit quispiam* = ovde bi neko mogao prigovoriti...), jer Bog stvara svet i pritom misli da bi isto tako lepo moglo biti i drugačije.

Bio je veoma ponosan na ovu rečenicu, ali možda se nije bio izrazio dovoljno jasno, jer zbog toga je nastalo veliko uzbuđenje, i zamalo da ga udalje iz škole, iako nisu doneli nikakvo rešenje, jer nisu mogli odlučiti da li njegovu drsku primedbu treba shvatiti kao hulu na otadžbinu ili kao bogohuljenje.

On je u to doba bio vaspitavan u otmenoj gimnaziji terezijanske Viteške akademije, koja je proizvodila najplemenitije stubove društva, i njegov otac, ozlojeđen zbog sramote koju mu je nanela njegova jabuka što je pala daleko od stabla, poslao je Ulriha u tuđinu, u jedan mali belgijski obrazovni zavod, koji se nalazio u nekom nepoznatom gradu i, vođen s pametnom trgovačkom marljivošću, uz jeftine cene imao veliki obrt u đacima isklizlim iz koloseka. Onde je Ulrih naučio da internacionalno proširi svoje nepoštovanje tuđih ideala.